

לישועתך קויתי

על שולחנו של הגאון המקובל
איש האלקים הרב שמשון חיים בן הרב נחמן מיכאל נחמני ז"ע
מחבר הספרים הקדושים זרע שמשון ותולדות שמשון



פרשת יתרו תשפ"ד | גליון מס' 431

לאמור להם לישראל, אוהב אני אתכם
ובחרתי בכם, לייחד אלהותי עליכם. בשל
כך, כה גדולה היא זכותכם, עד שאתם יכולים
להינצל גם מן הכשפים.

(זרע שמשון פרשת במדבר, מאמר ד)

אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים. (שמות כ ג)

כתב בבעל הטורים (להלן פסוק יג), כי
מתחילת עשרת הדברות, 'מאנכי ה' אלקיך',
עד לסופן 'וכל אשר לרעך', ישנן מאתיים
ועשרים אותיות, כמניין כתר. לרמז על כתר
תורה.

ויש להוסיף נוסף לדבריו, כי הנה בדברות
הראשונות, לא הוזכרה תיבת 'טוב', (ראה
בבא קמא נד:). והיינו, כי מי שיעסוק בתורה
מתוך הדחק, ולא יהיה לו רוב טובה בעולם
הזה, הוא אשר יזכה לכתר תורה בעולם הבא.
וזוהי כוונת התנא (אבות ו, ה), 'וכתריך
גדול מכתרם'. כי כתרו לעולם הבא, של מי
שלומד תורה מתוך הדחק, גדול יותר מאלו
שזוכים לכתר מלכות, כאן בעולם הזה. ראיה
לדבר, שהכתר תורה לעולם הבא, שמור למי
שלא היתה לו רוב טובה בעולם הזה, שהרי
בדברות האחרונות שנאמר בהן 'טוב', אין
אותיותיהן מכוונות כמניין 'כתר'.

(תולדות שמשון, מסכת אבות, פרק ו משנה ה)

זכור את יום השבת לקדשו. לא תענה ברעך עד שקר. (שמות כח - יג)

אמרו חכמים במכילתא (יתרו ח ד), שעשרת

אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים. (שמות כ ג)

ידועה השאלה, מפני מה נאמר 'אשר הוצאתיך
מארץ מצרים', ולא נאמר 'אשר בראתיך'.
הלא דיברה זו, הינה מצוות האמונה, כי ה'
הוא ואין בלתו. ויסוד האמונה הלא הוא,
שהעולם אינו קדמון, רק ה' ברא אותו בששה
ימים.

עוד יש לדייק, למה אמר אנכי ה' אלקיך,
בלשון פרטי כלפי עם ישראל. מדוע לא בחר,
בלשון הכוללת את הבריאה כולה, אנכי ה'
אלקים.

ויש לבאר, על פי דברי הגמרא (חולין ז:),
'אין עוד מלבדו, אמר רבי חנינא, אפילו
כשפים'. ומספרת הגמרא, על אשה שהיתה
מחזרת ליטול עפר, מתחת מקום מושבו של
רבי חנינא, על מנת להשתמש בו, כדי לעשות
כישופים נגדו. אמר לה רבי חנינא, קחי עפר
כרצונך, אך מזימתך לא תעלה בידך. כבר
נאמר 'אין עוד מלבדו'.

מקשה הגמרא מדברי רבי יוחנן, 'למה נקרא
שם כשפים, שמכחישין פמליא של מעלה'.
הרי שכביכול, גם הקב"ה אינו מכניע אותם.
ומתרצת, כי שונה הוא רבי חנינא, שהיתה
זכותו מרובה.

לפי זה נוכל לפרש, כי מה שהזכיר כאן ה'
במאמרו, את יציאת מצרים, היינו משום
שזוהי ההוכחה, שאין עוד מלבדו. שכן
מצרים, הלא היתה מליאה בכשפים, (ראה
רש"י לעיל ז כב). ולמרות כן, גבר עליהם ה'
והוציא את עמו משם.

לכן גם אמר, אנכי ה' אלקיך, בלשון פרטית.

- במרה'.

ביישוב זה, תוכן השייכות שבין דברת 'זכור את יום השבת', לבין הדברה 'לא תענה ברעך עד שקר'. כי רעך רומז על הקדוש ברוך הוא, כמו שדרשו (שמות רבה כז א) על הפסוק, 'רעך ורע אביך אל תעזוב' (משלי כז י). כי קשורות הנה שתי הדברות זו בזו. שכן, הציווי המוחלט של זכור את יום השבת לקדשו, בלי הסתייגות למקרה של פיקוח נפש, תלויה ועומדת במצות 'לא תענה ברעך עד שקר'. ורק אם יקיימוה כראוי, לא תהיה בהם מיתה וחולי של סכנה.

(זרע שמשון פרשת יתרו, מאמר כה)

~~~~~

עוד יש לרמוז בכמה אופנים קצרים, בשייכות שבין 'זכור את יום השבת לקדשו', לבין 'לא תענה ברעך עד שקר'.

א. כי השבת הלא אות היא, בין הקדוש ברוך הוא ובין בני ישראל (להלן לא יז). לכן, 'שארית ישראל לא יעשו כזב' (צפניה ג יג), לפגום באות הזו.

ב. השבת היא זכר למעשה בראשית, לבריאתו של העולם, במאמר פיו של ה'. וכנגדה, מי שדובר שקר, הריהו פוגם במאמר פיו. ועוד, שהאמת מקיימת את העולם ואילו השקר מכלה אותו.

ג. השבת ניתנה לישראל, כדי שיעסקו בה בתורה, (תנא דבי אליהו פרק א). ומצאנו בגמרא (ערכין טו:), שעסק התורה הוא תיקון. למי שאומר לשון הרע ושקר.

ד. אמרו חכמים (עיין דמאי פרק ד משנה א וברע"ב שם), שעמי הארצות מתיראים לשקר בשבת, יותר מאשר בחול. והנה בשום מצווה אחרת, לא מצינו כגון דא, שביום השבת יקפידו יותר לשומרה. אין זאת אלא, משום שמצות 'זכור את יום השבת', נכתבה כנגד המצווה של 'לא תענה ברעך עד שקר'.

(שם)

הדברות היו כתובים, חמשה על לוח זה וחמשה על לוח זה. זה כנגד זה. נמצא, שהדיבור של 'זכור את יום השבת לקדשו', היה כתוב כנגד 'לא תענה ברעך עד שקר'. ובוודאי, שישנם דברים בגו.

ונראה לקשר בין שתי דברות אלו, בהקדם מה שהקשה ב'עיון יעקב' (שבועות כ:), מדוע בדברות האחרונות (דברים ה יב), בציווי 'שמור את יום השבת לקדשו', הוזכרה תוספת דברים של 'כאשר צוך ה' אלקיך', ופירשו בגמרא (שבת פז:): 'כאשר צוך - במרה'. ואילו בדברות הראשונות, לא הוזכר כלל מעניין זה.

ויש ליישב קושייתו, כי הנה נפסקה ההלכה (שבת קלב.), שפיקוח נפש דוחה שבת. וכאשר הצטוו ישראל על שמירת שבת במרה, יחד עם הצטוו לחללה בשעת פיקוח נפש. וכן נרמז בסמיכות הפסוק הנאמר במרה (לעיל טו כה - כו), 'שם שם לו חק ומשפט ושם ניסהו', אל הפסוק 'אם שמוע תשמע בקולי... כל המחלה אשר שמת במצרים לא אשים עליך'. כלומר, אף על פי שציוויתי אתכם לשמור את השבת, מכל מקום אם יהיה מקרה של חולי סכנה, יהיה עליך לשמוע בקולי ולחללו.

אולם, כאשר באו אל הר סיני וקבלו את התורה, לא היה שייך לצוות לישראל, שבעת סכנה יחללו את השבת. כי הלא לולא היו חוטאים בעגל, לא היה שולט עליהם מלאך המוות ולא היה בהם, שום חולי של סכנה (עבודה זרה ה.). בשל כך, לא היה ניתן אז להזכיר בציווי השבת, 'כאשר צוך ה' אלקיך - במרה'. כי אין מהותם של שני הציוויים שווה.

אך בדברות השניות, אחרי שכבר חטאו והעידו שקר, לומר על העגל 'אלה אלהיך ישראל' (שמות לב ד), נגזרה עליהם מיתה. או אז, חזרו שוב למה שהצטוו במרה, לחלל את השבת במקרה של פיקוח נפש. לכן, נאמר באותן הדברות, 'כאשר צוך ה' אלקיך